

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

9(18)

2009

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

ALTERNATYVI MODERNYBĖ:

TRADICIJA, IDENTITETAS IR DISKURSAS

Sudarytojas VYTIS ČIUBRINSKAS

ALTERNATIVE MODERNITIES:

TRADITION, IDENTITY AND DISCOURSE

Edited by VYTIS ČIUBRINSKAS

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI
LEIDVYKLA

VILNIUS 2010

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Vilniaus pedagoginis universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKCINĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė (Vytytis Čiubrinskas)</i>	5
<i>Foreword (Vytytis Čiubrinskas)</i>	7

Straipsniai / Articles

Vytytis Čiubrinskas

Įvadas į <i>alternatyvios modernybės</i> studijas. Permažstant socialinę kultūrinę kaitą: tradicija, identitetas ir diskursas	9
Introduction. Alternative Modernities: Tradition, Identity and Discourse.	
Summary	18

Jonathan D. Hill

The Politics of Indigenous Identities in South America, 1989–1998	23
Čiabuvių tapatumų politika Pietų Amerikoje, 1989–1998. Santrauka	52

David Sutton

Between Memory and Modernity: Moral Temporalities in Kalymnos, Greece	55
Tarp atminties ir modernybės: moralinis laiko tėkmės supratimas Graikijos Kalimno saloje. Santrauka	75

Ingo W. Schröder

Against 'Identity': Exploring Alternative Approaches to the Study of the Politics of Local Culture	77
Prieš „tapatybę“: ieškant alternatyvių būdų tyrinėti vietos kultūros politiką. Santrauka	91

Neringa Klumbytė

Post-Socialist Sensations: Nostalgia, the Self, and Alterity in Lithuania	93
Posovietinės jausenos: nostalgija, savastis ir marginalizacija Lietuvoje. Santrauka	114

Aet Annist

Outsourcing Culture: Establishing Heritage Hegemony by Funding Cultural Life in South Eastern Estonia	117
Įsigyjant kultūrą: paveldo hegemonijos sukūrimas finansuojant kultūrinį gyvenimą pietryčių Estijoje. Santrauka	137

Romualdas Apanavičius

Etnologijos studijos Lietuvoje 1927–2005 metais	139
Studies in Ethnology in Lithuania in 1927–2005. Summary	165

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Rasa Paukštytė-Šaknienė, Vida Savoniakaitė, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai. Šaknys Ž. (sud.) (<i>Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė</i>)	165
Vytis Čiubrinskas. Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos (<i>Auksuolė Čepaitienė</i>)	169
Representations on the Margins of Europe: Politics and Identities in the Baltic and South Caucasian States. Darieva T. and Kaschuba W. (eds.) (<i>Ingo W. Schröder</i>)	173
Darius Staliūnas. Savas ar svetimas paveldas? 1863–1864 m. sukilimas kaip lietuvių atminties vieta (<i>Rasa Čepaitienė</i>)	175

Konferencijos / Conferences

10-oji EASA konferencija Slovėnijoje (<i>Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas</i>)	179
Konferencija „Etninės kultūros tradicijų tęstinumas ir iššūkiai šiuolaikinėje visuomenėje“ (<i>Andželika Lapinskienė, Kęstutis Meškys</i>)	184

Sukaktys

Lietuviškosios tautotyros profesionalui Jonui Baliui – 100 metų (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	187
Vitaliui Morkūnui – 80 (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	189

In Memoriam

Rita Marija Pilkaitė-Butvilienė (<i>Irena Regina Merkienė</i>)	191
--	-----

Representations on the Margins of Europe: Politics and Identities in the Baltic and South Caucasian States. *Eigene und fremde Welten 3*. Tsypylma Darieva and Wolfgang Kaschuba (eds.). Frankfurt: Campus, 2007. 354 p.: ill.

Ši knyga vertingai papildė gausėjančią literatūrą apie kintančius tapatumus Rytų Europoje. Ypač dėl to, kad jos dėmesio centre yra du periferiniai regionai – Baltijos šalys ir Kaukazas, kuriais iki šiol socialiniai mokslininkai palyginti mažai domėjosi. Autoriai laikosi konstruktyvistinio požiūrio į tapatumą, žvelgia į tapatumus apskritai kaip į simbolines socialinių santykių reprezentacijas. Taigi knygoje keliamas pagrindinis klausimas – kurie simboliai tapo vyraujančiais posovietinių pasikeitimų laikotarpiu ir kaip jie pateikiami viešojoje erdvėje.

Šis tomas atsirado po 2005 m. įvykusio seminaro apie tapatumo politiką Armėnijoje (apie pusę pranešėjų prašyta parengti straipsnius). Šis įvykis turbūt „atsakingas“ dėl to, kad straipsniuose geografiniu požiūriu smarkiai vyrauja Kaukazas ir ypač Armėnija. Iš keturiolikos tyrinėjimų atvejų devyni skirti Kaukazui, o tarp šių yra septyni Armėnijos tyrinėjimai ir tik po vieną – Gruzijos ir Azerbaidžano. Iš penkių straipsnių apie Baltijos šalis trijų dėmesio centre yra Estija, vieno – Latvija ir vieno – Lietuva. Ši nevienodą geografinį atstovavimą galima laikyti didžiausiu knygos trūkumu. Būtų buvę labai naudinga vietoj Armėnijos tyrinėjimų, kurių kartais, atrodo, truputį per daug, įdėti daugiau straipsnių apie kitas Kaukazo ir dvi Baltijos šalis.

Ėmėsi aptarti knygos turinio struktūrą, randame tris skyrius, kurie pavadinti „ženklais, simboliais“, „naratyvais“ ir „apeigomis“. Pirmajame skyriuje aptariamas atminties Armėnijoje, nacionalinės istorijos Latvijoje ir Narvos miesto prie

Rusijos ir Estijos sienos reprezentacijų simbolinis aspektas. Antrajame skyriuje pateikiami tyrinėjimai apie tapatumo ir viešosios atminties naratyvinius konstravimus Estijoje, sovietinėje ir posovietinėje Armėnijoje ir Lietuvoje, jai įstojus į ES. Trečiajame skyriuje nagrinėjamas tapatumų performatyvusis aspektas Armėnijos, Gruzijos ir Azerbaidžano atvejais. Knygos lyginamasis ir teorinis pagrindas išdėstytas redaktorių įvade, Wolfgango Kaschubos svarstymuose apie „Senąją ir Naująją Europą“, jam žvelgiant iš etnologinės perspektyvos, ir, gaila, trumpame istoriko Jörgo Baberowskio baigiamajame žodyje.

Ypatingą Lietuvos skaitytojų susidomėjimą kelia Astos Vonderau straipsnis, pavadintas „Dar kita Europa? Konstruojant ir reprezentuojant tapatumus po dvejų metų, Lietuvai įstojus į ES“. Autorė, remdamasi ekonominio elito pavyzdžiu, čia aptaria įtampas ir netikrumus, susijusius su tapatumo konstravimo procesais posocialistinėje Lietuvoje. Elito tema posocialistinių pasikeitimų laikotarpiu apskritai iki šiol rimtai netyrinėta, ir niekas nesiėmė lyginamojo tyrinėjimo, kuris būtų pagrįstas lauko tyrimu Lietuvoje. Tai, kaip elitas konstruoja ir pateikia tapatumą, A. Vonderau sieja su trimis pagrindinėmis problemomis. Tai platesni Lietuvos visuomenės vaizdiniai. Šią visuomenę apibrėžia teleologinė kelio į Europą vizija bei ją papildantis Rytų (neigiamas) ir Vakarų (teigiamas) vaizdinys. Tai socialinė atmintis, nuvertinanti socialistinę praeitį kaip pripažintą atspirties tašką ir sukurianti naujus, su Europos idėja labiau suderinamus praeities vaizdinius. Taip pat savęs išradimas: kadangi Lietuvos viešasis diskursas palaiko jauno, dinamiško, į Vakarus orientuoto individo vaizdinį kaip individo elgesio, einant keliu, vedančiu į sėkmę, modelį, ekonominio elito nariai save perkūrė atsižvelgdami į minėtą vaizdinį ir toliau atkakliai dirba, kad atitiktų tikro „homo

Europaeus“ įvaizdį. A. Vonderau daro išvadą, kad tapatumas didėjančios socialinės fragmentacijos sąlygomis dabartinėje Lietuvoje konstruojamas sąveikaujant viešiesiems ir privatiems europiečio individo vaizdiniais. Viešajame diskurse vyrauja perdėtas stereotipiškas atsilikusių Rytų ir modernių Vakarų dualizmas kaip kolektyvinė praeities, dabarties ir ateities vizija. Ekonominis elitas jaučiasi gana patogiai save pateikdamas taip, kad atitiktų tikrų europiečių idėją; daugeliui kitų lietuvių dėl materialinių apribojimų Europa atrodo toli. A. Vonderau savo indėliu puikiai papildė gausėjančią literatūrą apie elito ir vidurinėsios klasės vaidmenį kintančiose visuomenėse ir yra geras pavyzdys naujo požiūrio į jau seniai svarstomą tapatumo problemą, kuri gvildinama ir daugelyje kitų knygos straipsnių.

Grįžtant apskritai prie knygos reikėtų pažymėti, kad, nepaisant neįprasto geografinių vietų pasirinkimo, ją įdomu skaityti dėl kelių priežasčių. Pirma, ji rodo istorikų ir socialinių mokslininkų bendradarbiavimą, kuris yra sveikintinas. Taip sutelkiamos tyrinėjamų šalių sovietinės praeities ir posovietinės dabarties studijos ir pabrėžiamas kuriamo nacionalinio tapatumo trajektorijų istorinis gylis, kurio pernelyg lengvai nepastebima sinchroni-

niuose posocialistinės tapatumo politikos tyrinėjimuose. Antra, „Europa“ ir ypač Europos Sąjunga yra visų tyrinėjamų atvejų atramos taškas. Abu regionus, kaip Sovietų Sąjungos dalį, ir jų periferinę padėtį Europoje suformavo, nors ir skirtingais požiūriais, dabartinė jų istorija. Baltijos šalys, kaip mažos nesenos ES narės, yra toli šiaurės rytiniuose „Europos“ pakraščiuose, o Kaukazas, kaip tolimiausias Europos kampelis, siekia priartėti prie Vakarų. Nacionalinių tapatumų ir simbolinių ribų pasikeitimai suprantami kaip vaizduotėmis ir praktikomis įkūnijami vietiniai atsakai į „europeizacijos“ įtaką. Pagaliau studijos vertingai papildė mūsų žinojimą, kaip veikia istorijos politika posocialistinėse šalyse. Abiejuose regionuose sovietinės praeities ištyrinimas ar demonizavimas ir simbolių bei herojų iš „nacionalinės“ praeities idealizavimas yra dideli ištekļiai kuriant tautą ir politinį legitimumą – tai, kas susiję su iškytančiais tapatumo naratyvais, palaikančiais orientaciją į Vakarus. Tokios politinės reprezentacijos atlieka labai svarbų vaidmenį konstruojant įvairių rūšių identifikacijas posovietinėse visuomenėse. Dėl visų šių priežasčių manau, kad ši knyga yra tikrai įdomi skaityti ir ją labai rekomenduoju kiekvienam, kuris domisi tapatumo keitimosi procesais posocialistiniame pasaulyje.

Ingo W. Schröder

*Maxo Plancko etnologinių tyrimų institutas
Vytauto Didžiojo universitetas*

Iš anglų k. vertė Danguolė Svidinskaitė